

© О. М. Проніна, А. М. Білич, С. І. Данильченко, О. Ю. Половик, М. М. Коптев, Ю. В. Підмогильний

УДК [611.9+616-089](092) Золотарьова

**О. М. Проніна, А. М. Білич, С. І. Данильченко, О. Ю. Половик,
М. М. Коптев, Ю. В. Підмогильний**

ЗОЛОТАРЬОВА ТАМАРА ВАСИЛІВНА

**(ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТА 75-РІЧЧЯ ВІД ПОЧАТКУ НАУКОВОЇ,
ПЕДАГОГІЧНОЇ І ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)**

**Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична
стоматологічна академія» (м. Полтава)**

24 листопада 2012 року виповнюється 100-річчя з дня народження відомого радянського топографо-анатома, а сьогодні країн СНД, заслуженого діяча науки УРСР, доктора медичних наук, професора Тамари Василівни Золотарьової.

Золотарьова Т. В. народилась 24 листопада 1912 року в місті Сімферополі в сім'ї службовця. Ще в шкільні роки вона мріяла стати лікарем. З 1930 по 1935 рік навчалася в Харківському державному медичному інституті. Після закінчення з відзнакою навчання в інституті в 1935 році була залишена для подальшого навчання в аспірантурі на кафедрі оперативної хірургії і топографічної анатомії. З 1937 по 1938 рік за сімейними обставинами Тамара Василівна працювала на посаді ординатора Новоград-Волинської лікарні Житомирської області. Після повернення на кафедру, де починала навчання в аспірантурі, у 1939 році вона успішно захистила кандидатську дисертацію за темою „Матеріали до топографічної анатомії селезінки у дітей і операції на ній”.

З 1939 року Тамара Василівна працює асистентом кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії в Ленінградському державному інституті удосконалення лікарів під керівництвом відомого радянського топографо-анатома академіка В. М. Шевкуненка. Коли розпочалася Велика Вітчизняна війна, Тамара Василівна виконувала обов'язки завідувача кафедри. За значний внесок у забезпечення навчального процесу в умовах блокади Ленінграда, за високу педагогічну майстерність у навчанні лікарів оперативної хірургії і топографічної анатомії їй було оголошено подяка.

У 1942 році Т. В. Золотарьова, не зважаючи на те, що мала малолітню дитину, добровільно вступила до лав діючої Радянської Армії, яка боролася з військами фашистської Німеччини, і працювала на посаді старшого ординатора, начальника хірургічного відділення госпіталю Північно-Західного фронту. В 1944 році вона повертається до Ленінграду і працює на посаді викладача кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії Військово-медичної академії ім. С. М. Кірова, яку очолював генерал-лейтенант медичної служби, академік АМН СРСР Віктор Миколайович Шевкуненко.

Під його керівництвом Т. В. Золотарьова успішно продовжила підготовку докторської дисертації і в 1952 році захистила її за темою «Різниця в іннервації передньої черевної стінки».

За рекомендацією академіка Шевкуненка В. М. Тамара Василівна повертається в Україну у 1952 році і за конкурсом обирається завідувачем кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії Харківського державного медичного стоматологічного інституту.

У 1953 році їй було присвоєно вчене звання професора.

Маючи неабиякі організаторські здібності, отримані у Ленінградській військово-медичній академії ім. С. М. Кірова, з 1953 по 1958 рік Тамара Василівна призначалася на посаду проректора інституту з науково-навчальної роботи. У цей період вона внесла багато нового в розвиток наукових досліджень у інституті. На керованій нею кафедрі залучалися до наукових досліджень перспективні випускники інституту, які успішно підготували кандидатські та докторські дисертації. Усі вони

продовжили свою наукову і викладацьку діяльність як у рідному інституті, так і за його межами.

У 1967 році Харківський медичний стоматологічний інститут був переведений до м. Полтави, де Т. В. Золотарьова у нових умовах очолила кафедру, створила її сучасну матеріальну базу та продовжила підготовку наукових і педагогічних кадрів.

За період своєї науково-педагогічної діяльності Тамара Василівна на високому рівні забезпечувала навчально-методичну роботу. Нею були видані: «Методичний посібник для практичних занять з оперативної хірургії і топографічної анатомії», «Методичні вказівки з оперативної хірургії і топографічної анатомії для студентів стоматологічних факультетів», підготовлений до друку підручник «Оперативна хірургія і топографічна анатомія» для студентів стоматологічних факультетів.

У співавторстві з ленінградськими вченими-топографоанатомами нею був підготовлений підручник «Краткий курс по оперативной хирургии и топографической анатомии», який був виданий у 1951 році під редакцією академіка В. М. Шевкуненка і члена кореспондента АМН СРСР професора А. М. Максименкова. Цей підручник і сьогодні служить настільною книгою як для студентів, так і для практичних лікарів.

Тамара Василівна є автором понад 100 наукових праць, які в основному були присвячені периферійній нервовій системі, артеріальним та венозним судинам голови та шиї, приносимим пазухам, слинним залозам.

Коло вивчених нею наукових питань широке. Вона вивчала особливості заміщення чіпцем дефектів у брижі тонкого кишечника; відмінності в будові верхнього підчеревного сплетення, іннервації передньо-бічної стінки живота; морфологічні зміни в м'язах живота в умовах денервації; внутрішню стовбурову будову периферійних нервів та асиметрію у їхній будові; анатомо-топографічні обґрунтування розрізів на передньо-бічній стінці живота.

Низка праць Т. В. Золотарьової була присвячена вивченню мінливості в будові органів і систем при наявності патології у осіб дитячого віку: «Некоторые особенности топографии брыжейки тонкой кишки в детском возрасте», «Материалы к топографической анатомии селезёнки и операции на ней», «К вопросу о диагностике и лечению туберкулёзного перитонита у детей» та інші. У цих працях вона розкриває у світлі вчення В. М. Шевкуненка існуючий діапазон вікової мінливості та обґрунтовує оперативні доступи при хірургічних втручаннях. Численні дослідження Т. В. Золотарьової були присвячені вивченню периферійної нервової системи як анімальної так і вегетативної. В цих працях, також у світлі вчення В. М. Шевкуненка, був встановлений діапазон мінливості у будові нервів на макро- та мікроскопічних рівнях (Внутриствольное строение межрёберных, нижних луночковых и других нервов). Ці праці мають не лише велике теоретичне, а і практичне значення, оскільки існуюча індивідуальна мінливість нервів може, певною мірою, пояснити неоднакову картину

ушкоджень одних і тих самих нервів у різних людей, а також процеси регенерації.

Т. В. Золотарьова у своїх дослідженнях значної уваги надавала висвітленню питань морфології та фізіології судинної системи: «Вены сердца и различия в их строении», «Кровоснабжение околоушной слюнной железы человека», «Влияние оперативных вмешательств в синокаротидной зоне на жизнедеятельность и общее состояние организма» та інші.

Разом зі своїми учнями вона збагатила та розширила вчення про анатомію ділянок голови, особливо її лицевого відділу, низкою нових, більш глибоко вивчених і обґрунтованих відомостей. Нею та її учнями вивчені фасції, клітковинні простори, судини та нерви голови. Ці дослідження були Т. В. Золотарьовою досить повно висвітлені у керівництві «Хирургическая анатомия головы» (1968), яке стало настільною книгою як для практичних лікарів-стоматологів, так і студентів. Свої дослідження протягом життя Т. В. Золотарьова поєднувала з науковцями кафедри хірургічної стоматології Харківського (1952 – 1967), а з 1967 по 1978 рр. – Полтавського медичного стоматологічного інституту. Багатьма аспірантами, асистентами, клінічними ординаторами і старшими лаборантами на базі кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії під її керівництвом були висвітлені особливості будови та іннервації привушних слинних залоз, приносимих пазух, лабіринтів решітчастої кістки, виличних кісток, твердого і м'якого піднебіння, дна порожнини рота та шляхи поширення гнійних процесів з цих ділянок.

Крім того її учнями була вивчена хірургічна анатомія крилопіднебінного і піднижньощелепного вегетативних вузлів, реактивні зміни в м'язах, судинах і нервах піднебіння при моделюванні патологічних станів та оперативних втручань на піднебінні.

На кафедрі під керівництвом Тамари Василівни було розроблено низку методик морфологічних досліджень: косметичний метод забору ділянок лицевого відділу голови, топографо-анатомічні розпили голови та шиї, рентген-анатомічний, топографічний методи дослідження голови.

Під керівництвом і при консультації Т. В. Золотарьової було виконано 3 докторські, 17 кандидатських дисертацій і написано близько 300 наукових праць. Як співавтор монографії «Внутриствольное строение периферических нервов» у 1968 році Тамарі Василівні була присуджена державна премія АМН СРСР ім. В. М. Шевкуненка. За співавторство у виданні монографії «Хирургическая анатомия живота» (1972) вона знову стає лауреатом премії АМН СРСР ім. В. М. Шевкуненка. Протягом всього періоду роботи на кафедрі Т. В. Золотарьова постійно була головою Полтавського і членом правління Українського наукового товариства анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів.

Свою професійну, навчально-методичну, науково-дослідну роботу протягом усього періоду роботи на кафедрі, Тамара Василівна блискуче поєднувала з активною громадською діяльністю. Ще працюючи в Ленінградській військово-медичній академії

ПАМ'ЯТНА ДАТА

ім. С. М. Кірова, вона обиралася народним засідателем районного суду міста Ленінграда. Протягом багатьох років була членом партійного комітету інституту. За активну навчально-методичну, наукову і громадську діяльність фотографія Т. В. Золотарьової постійно висвітлювалася на Дошці пошани працівників інституту, а у 1968 році – на Дошці пошани м. Полтави. І сьогодні фотодокументи про учасницю Великої Вітчизняної війни підполковника медичної служби Т. В. Золотарьову відтворюють її славний бойовий шлях у «Кімнаті бойової і трудової слави інституту» в музеї Української медичної стоматологічної академії. У зв'язку зі 100-річчям Харківської спілки АГЕ і топографоанатомів президією спілки у письмовій формі Т. В. Золотарьовій була оголошена подяка.

Комуністичною партією і Радянським Урядом за заслуги Т. В. Золотарьової в розвитку медичної науки, підготовці наукових і лікарських кадрів, активну громадську діяльність були відзначені орденом «Знак пошани» та 8 медалями: «За победу над Германией», «За доблестный труд в ознаменование 100-летия со дня рождения В. И. Ленина» та інші. Вона нагороджена нагрудним знаком «Відмінник охорони здоров'я» і знаком «Победитель соцсоревнования».

У 1969 році Т. В. Золотарьовій присуджене почесне звання заслуженого діяча науки УРСР.

У 1978 році Т. В. Золотарьова у зв'язку з віком пішла на пенсію і переїхала у м. Харків. У серпні 1981 року вона померла.

Пам'ять про неї і сьогодні живе у стінах Української медичної стоматологічної академії: одна з навчальних кімнат носить ім'я Т. В. Золотарьової, в одному з холів кафедри оформлені чудові стели на яких відтворені заслуги М. І. Пирогова, В. М. Шевкуненка і Т. В. Золотарьової у розвитку оперативної хірургії і топографічної анатомії.

Заслуги Т. В. Золотарьової постійно згадуються на лекціях і практичних заняттях з оперативної хірургії і топографічної анатомії, а також на виховних годинах, які систематично проводяться на кафедрі кураторами академічних груп.

Світла пам'ять про заслуженого діяча науки УРСР, професора Т. В. Золотарьову буде постійно жити у навчальному процесі, науковій і виховній роботі в стінах Української медичної стоматологічної академії.

З повагою, колектив кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії Української медичної стоматологічної академії

Матеріали надійшли 5.11.2012 р.